

Språkstörning

Språkstörning är en funktionsnedsättning som yttrar sig i svårigheter att producera och förstå talat språk. Svårigheterna skiljer sig mellan olika individer och kan handla om avvikande uttal och grammatik, begränsat ordförråd samt nedsatt ord- och meningsförståelse. Språkförmågan är påtagligt nedsatt vilket skapar problem i vardagen, både med sociala kontakter och lärande. Svårigheterna märks tydligast hos barn och ungdomar men kan kvarstå även i vuxen ålder. Inte sällan i form av läs- och skrivsvårigheter.

En språkstörning uppmärksammas ofta då barnet är mer eller mindre svårförståeligt för sin omgivning. Den språkliga utvecklingen går långsamt och är många gånger annorlunda jämfört med jämnåriga barn. Det medan utveckling inom andra områden är relativt opåverkad. Barn med språkstörning har som grupp sämre arbetsminnesförmåga än barn som har en normal språkutveckling.

Vad som orsakar en språkstörning är inte klarlagt men antagligen samverkar flera faktorer. De flesta studier visar på en stark ärftlig påverkan.

Stora variationer

En språkstörning är inte statisk utan varierar mellan olika individer, från situation till situation och den ändrar dessutom karaktär under barnets utveckling.

Det är inte ovanligt att elever med språkstörning även har andra funktionsnedsättningar. Många gånger förekommer språkstörning tillsammans med en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, som autismspektrumtillstånd och adhd. Som tidigare nämnts kan en följd av de språkliga svårigheterna innebära läs- och skrivsvårigheter. Det är också vanligt att barn med språkstörning har bristande uppmärksamhets- och koncentrationsförmåga, klumpig motorik, koordinationssvårigheter samt beteendestörningar.

Språkutveckling och kommunikation

Språkstörning får konsekvenser för förståelsen, möjligheten att tänka språkligt och att kunna ta till sig innehållet i undervisningen. Kunskapskraven i läroplanen vilar till stor del på kvaliteter som handlar om förmåga att analysera, kommunicera, hantera information samt begreppslig förmåga. Detta förutsätter att eleven kan behärska språket väl men en språkstörning innebär begränsad förmåga att genomföra det som förväntas.

De olika språkliga områdena

Språket kan delas in i tre områden – form, innehåll och användning. Varje del är lika viktig i språkutvecklingen och beskriver både hur barnet förstår och uttrycker talat och skrivet språk.

Svårigheter med språkets form är vanligast och oftast det som märks först. Det kan handla om uttal, att sätta ihop meningar och få med alla ord eller få orden i rätt ordning, betoning, uppfattning om ordets längd eller vilket ljud ett ord börjar eller slutar med. Lätta svårigheter inom det här området försvinner ofta i och med att barnet blir äldre, men andra svårigheter kan finnas kvar långt upp i åren eller bli bestående.

Nästa område beskriver innehåll och handlar om språkets semantik, det vill säga de ord, uttryck och meningar man förstår och kan. Svårigheter med språkets innehåll kan handla om att det är svårt att förstå instruktioner, framför allt muntliga. En långsam utvecklingstakt av ordförrådet leder till ett begränsat och mindre varierat ordförråd. Det kan vara svårt att komma på ord, svårt att ordna ord i olika kategorier, till exempel att bil, moped och tåg tillhör kategorin fordon.

Det tredje området är användning och handlar om förmågan att kommunicera och samspela med andra. Det vill säga hur man använder ögonkontakt, kroppsspråk, mimik och anpassar det talade och skrivna språket till situationen. Begränsningar inom området kan innebära svårigheter att använda och tolka ögonkontakt, kroppsspråk och mimik. Det kan också innebära svårigheter med att vänta på sin tur i samtalet, berätta sammanhängande, förstå ironi eller bildliga uttryck som ”kasta ett öga på” eller ”hoppa över den uppgiften”.

Vad kan underlätta lärandet?

En språkstörning innebär att de språkliga förutsättningarna för att inhämta kunskap och etablera ett bestående lärande ofta är starkt påverkat. Omgivningens möjlighet till förståelse, anpassning och stöd är av avgörande. Det är viktigt att lärmiljön är språkligt och kommunikativt tillgänglig. Eleven behöver stöd att förstå och tolka språklig information samt utveckla strategier för sin kommunikation, exempelvis genom bilder och tecken. En bra ljudmiljö underlättar förmågan att uppfatta språkljud, vilket i sin tur ökar möjligheten till förståelse.

Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK)

AKK fungerar till största del som ett stöd för att kompensera och utveckla ett bristfälligt ordförråd, stödja den tidiga läsinläringen samt utgöra ett minnesstöd. För elever som har grava uttalssvårigheter används tecken som stöd för att förtydliga talet och hålla kvar språkljuden och orden under en längre stund.

Individuella inställningar

I digitala tjänster och produkter finns det ofta funktioner som ger goda möjligheter att anpassa individuellt. Inte alltid bara med hjälp av läromedlet utan också genom de enheter som används. Det är viktigt att de inställningar som är möjliga används utifrån den enskilda elevens förutsättningar och att eleven lär sig att använda de inställningar han eller hon behöver. Det kan vara att välja vilket innehåll som ska visas eller kunna reglera hastigheter i övningar.

Inspelad text

Reglerbar uppläsning tillsammans med text kan utgöra ett värdefullt stöd för elever med läs- och skrivproblematik, vilket innefattar flertalet elever med språkstörning. Mänsklig röst är ett föredra eftersom rösten är ett viktigt redskap för att skapa betydelse genom att skifta tempo, fokus genom att höja och sänka röstvolym, värde genom betoning och tydlighet genom pauseringar, effektpaus och tankepaus.

Långsam progression

Detta innebär att ett läromedel är utformat så att det innehåller många övningar på samma moment och många uppgifter inom samma område vilket passar elever med språkstörning utomordentligt. Dels behöver de längre tid att processa information, dels så behöver de fler repetitioner för att memorera det inlärd.

Lättläst

Lättlästa texter är bra för målgruppen, men det är viktigt att krångliga och främmande ord finns med i texterna och förklaras med kontextuellt stöd och kompletterande illustrationer för att ordförrådsutvecklingen inte ska avstanna. Det är viktigt att eleverna får tillgång till den terminologi som används inom olika ämnen och inte bara erbjuds texter med redan väl kända ord och begrepp.

Tydlig layout

För de elever som redan använder mycket energi och fokus till att tolka, förstå och genomföra olika uppgifter underlättar en tydlig layout. Om innehållet är disponerat på liknande sätt och i konsekvent ordning behöver inte eleven använda tankemöda för att lista ut hur innehåll och uppgifter är utformade.

Textad film

Textad film utgör ett stöd för de elever som har hunnit så långt i sin läsinlärning att de hinner med att läsa textrensan. Ett gott komplement är om texten finns vid sidan om filmen så att eleven kan gå tillbaka och repetera i sin egen takt. Textad film är mest värdefull för elever från högstadiet och uppåt.

Åtkomlig text

Detta innebär att texten i det digitala läromedlet är lagrad som text vilket gör att den är möjlig att kopiera och fungerar då tillsammans med exempelvis talsyntes. Som tidigare nämnts är det att föredra om texten är uppläst av mänsklig röst då prosodin utgör ett stort stöd för förståelsen.

Var finns eleverna?

De flesta går i ordinarie grundskola och i gymnasieskola och i viss utsträckning i kommunikationsspår eller kommunikationsklasser. Kommunikationsspår innebär att ett par eller fler elever med språkstörning går i en klass där övriga elever har

vanlig språkutveckling. Kommunikationsklasser består däremot uteslutande av elever med språkstörning.

En del elever går i den statliga specialskolan Hällsboskolan om de på grund av sin grava språkstörning inte kan gå i grundskolan. Till skillnad från den vanliga grundskolan är specialskolan tioårig och har därmed en förlängd undervisningstid jämfört med grundskolan.

Det finns även en Riksgymnasieskola för elever med språkstörning.